

ДЕПАРТАМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ
ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Комунальний заклад
"ХЕРСОНСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ"
Херсонської обласної ради

код ЄДРПОУ 02214840

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о.директора КЗ «Херсонський
фаховий коледж культури
і мистецтв» ХОР

Наталія ФЕДОТОВА

03 березня 2025 р.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
з використання гендерно-нейтральної мови
Комунального закладу
«Херсонський фаховий коледж культури і мистецтв»
Херсонської обласної ради

*Методичні рекомендації
введені в дію
наказом в.о.директора
№ 03/о від 01 березня 2023р.*

1. Загальні положення

Мета: Створити інклюзивне та поважне мовне середовище, в якому кожен відчуває себе комфортно та цінно та встановити загальні вимоги до використання гендерно чутливої мови в КЗ «Херсонський фаховий коледж культури і мистецтв» ХОР (далі – Коледж) з метою дотримання законодавства України у сфері забезпечення тендерної рівності та протидії дискримінації, зокрема Конституції України, Законів України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”, “Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні”, Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 року № 752-р.

- Методичні рекомендації з використання гендерно-нейтральної мови в Коледжі (далі – Рекомендації) встановлюють загальні правила використання гендерно-нейтральних формулювань, допомагають уникати дискримінації та підкреслюють рівноправність у всіх сферах суспільного життя.

- Рекомендації визначають порядок ведення загального спілкування та діловодства в Коледжі, для забезпечення в документообігу принципів гендерно-чутливої, недискримінаційної мови.

- Дотримання цих Рекомендацій дозволить зробити спілкування інклюзивним і сприятиме створенню середовища, вільного від дискримінації.

2. Значення термінів

У цих Методичних рекомендаціях терміни вживаються в таких значеннях:

- тендерна асиметрія мови - нерівномірність, непропорційність відображення у мові особливостей жінок і чоловіків. Тендерна асиметрія мови виявляється насамперед в асиметрії означення чоловічого та жіночого роду. Більшість слів, які позначають жінку і чоловіка водночас (родові іменники і займенники), вживаються в чоловічому роді, що робить жінок “непомітними”, оскільки викликають в уяві переважно чоловічі образи. Наприклад, коли слово не стосується якоїсь конкретної статі, а означають жінку й чоловіка водночас: “заступник”, “працівник”, “керівник”, “стажист”;

- гендерні стереотипи - сформовані, узагальнені, штучно створені та нав’язувані уявлення і переконання про те, якими є і як поведуться люди різних статей. Гендерні стереотипи ґрунтуються на зовнішності, поведінці, емоційному стані та функціональних обов’язках.

Наприклад, стереотипами є: чоловіки сприймаються як маскулінні, владні, незалежні, агресивні, домінуючі, активні, сміливі, неемоційні, зухвалі, прогресивні і мудрі; жінок сприймають як залежних, сумирних, слабких, емоційних, чуттєвих, ніжних, мрійних, вродливих, тендітних, берегинь домашнього вогнища, дбайливих господинь, дружин, матерів;

- гендерно чутлива мова - мова, в якій відсутні прояви сексизму та в якій використовуються фемінітиви; мова ненависті - будь-яка комунікація у мові, письмі чи поведінці, що є агресивною або такою, що використовує принизливі чи дискримінаційні висловлювання стосовно особи чи групи осіб просто на основі того, ким вони є;

- мовний сексизм - дискримінація за статтю в мові. Наприклад, вислови: “чоловік завжди сильніший за жінку, це зумовлено фізіологією”, “жіноча логіка”, “чоловічий характер”, “воїн - завжди чоловік”, “вона - чоловік у спідниці”, “чоловіки не плачуть”.

Мовний сексизм проявляється через спрямовані на особу або групу осіб принизливі сексистські коментарі, сексуальну об'єктивізацію, сексистські жарти, відверті зауваження, знецінюючі коментарі про одяг, зовнішній вигляд. Мовний сексизм щодо жінок-матерів та майбутніх матерів проявляється як осуд матерів, які не залишаються вдома з дітьми. Негативний вплив спричиняють також сексистські висловлювання щодо чоловіків, які піклуються про своїх дітей;

стереотипи - своєрідні загальноприйняті в соціумі штампи, якими люди оперують у спілкуванні, яких дотримуються в діяльності, поведінці, стосунках;

фемінітиви - слова жіночого роду, альтернативні або парні аналогічним поняттям чоловічого роду (які зазвичай використовуються до всіх людей незалежно від їхньої статі): льотчик - льотчиця, письменник - письменниця, професор - професорка. Український правопис, схвалений постановою Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 року № 437, закріпив тенденцію до утворення фемінітивів від іменників чоловічого роду за допомогою спеціальних суфіксів для означення осіб жіночої статі. Фемінітиви утворюють за допомогою суфіксів -к(-а), -иц(-я), -ин(-я), -ес(-а) тощо від іменників чоловічого роду.

3. Основні принципи гендерно чутливої мови:

- інклюзивність - мова має відображати різноманіття та бути включною для всіх, незалежно від їхньої статі та гендерної ідентичності;

- рівність - мовне спілкування повинно сприяти рівності, уникати дискримінаційних виразів або стереотипів, пов'язаних із статтю чи гендером;

- видимість - важливо забезпечити рівну видимість жінок та чоловіків у мові, уникаючи невидимості будь-якої групи.

4. Загальні правила

Працівники Коледжу під час виконання своїх посадових обов'язків, а також у спілкуванні повинні використовувати відповідну лексику, застосовуючи такі прийоми:

- виявляти у власній свідомості гендерні стереотипи та змінювати їх, використовуючи виключно нейтральну лексику: “чоловіки та жінки”;

- використовувати фемінітиви, що дозволяє зробити видимою роботу жінок на стереотипно “нежіночих” посадах та демонструє роль жінок як повноцінних суб'єктів суспільно-політичного життя;

- усі мовні звернення повинні бути вільні від стереотипів та дискримінаційних висловлювань щодо статі; уникати використання стереотипних уявлень про ролі та здібності людей залежно від їх статі;

- уважно ставитися до контексту та уникати використання мови, яка може підтримувати гендерні стереотипи або дискримінаційні погляди;

- уникати стереотипних висловлювань: “слабка стать” або “сильна стать”; мова повинна бути універсальною та зрозумілою для всіх, незалежно від статі;

- уникати відверто образливих для жінок і чоловіків висловів або таких, що змальовують жінку гіршою за чоловіка, і навпаки, чоловіка - гіршим за жінку;

- уникати тверджень, які закріплюють у мові та свідомості гендерні стереотипи, наприклад: чоловіки - чудові керівники, жінки - ідеальні виконавці;

- у випадках, коли потрібно особливо підкреслити присутність представників обох статей, слід використовувати форми, що включають обидві статі;

- активно вживати обидва роди іменників, використовуючи гендерносиметричні форми звертання до груп людей різної статі. Наприклад, “шановні учасники та учасниці, пані та панове”;

- вживати слова, які позначають особу за професією, посадою, видом занять у жіночому роді, якщо йдеться про жінок, як в однині (громадянка), так і в множині (заявниці);
- тестувати слова у “дзеркалі”: чи добре виглядатимуть використовувані фрази/текст; під час публічних виступів використовувати інклюзивну мову, що не виключає представників жодної статі.

5. Всі працівники Коледжу повинні дотримуватися у своїй службовій діяльності, у публічних висловлюваннях (повідомленнях) та публічних матеріалах засад гендерно чутливої мови, не використовувати гендерну асиметрію мови, мовний сексизм, гендерні стереотипи.

6. З метою використання гендерно чутливої мови в Коледжі заборонені: дискримінаційні висловлювання (містять образливі, принижуючі твердження щодо осіб на підставі статі, зовнішності, одягу, сексуальної орієнтації тощо); утиски; мова ненависті щодо певних осіб.

7. Керівництво Коледжу може залучати відповідних фахівців/експертів інших установ, для проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з метою навчання та підвищення обізнаності колективу з питань гендерно чутливої мови.

Завідуюча канцелярією

Людмила ГАЛУНЕНКО

Приклади заміни гендерно-чутливої мови

1. Уникнення використання слів, що мають гендерну конотацію: Заміна їх на нейтральні альтернативи.

Замість використання «він/вона», якщо стать особи невідома або не має значення, краще застосовувати «Особа» (наприклад, «особа, що подала заявку»);

2. Використання професійних та узагальнених термінів

Краще уникати професій у фемінітивній чи маскулітивній формі, якщо це можливо:

- Замість: «директорка/директор» → «керівник»
- Замість: «секретар/секретарка» → «адміністративний працівник»

3. Використання множини:

- Замість "Кожен студент повинен..." → "Студенти повинні...".
- Замість "Викладач пояснив..." → "Викладачі пояснили...".

4. Використання гендерно-нейтрального написання посад та статусів

- Замість: «керівник/керівниця» → «керівник» або «очільник»
- Замість "художник" використовуйте "митець", "автор роботи".
- Замість "скульптор" використовуйте "автор скульптури".
- Замість "танцівник" використовуйте "виконавець танцю", "артист балету".
- Замість "співак" використовуйте "вокаліст", "виконавець".
- Замість "актор", "актриса" використовуйте "виконавець ролі", "артист".
- Замість "бібліотекар" використовуйте "фахівець бібліотечної справи".

5. Використання узагальнюючих термінів в офіційних документах

- Замість: «Кожен співробітник повинен...» → «Усі співробітники повинні...»
- Замість: «Студент має право...» → «Студентство має право...»

6. Використання пасивного стану:

- Замість «Художник створив картину» → «Картина була створена».
- Замість «Студент виконав танець» → «Танець був виконаний».

7. Використання безособових конструкцій:

- Замість «Він/вона вважає...» → «Вважається...».
- Замість «Він/вона пропонує...» → «Пропонується...».

8. Використання нейтральних звертань:

- Замість «Шановні колеги та колежанки» → «Шановні колеги».
- Замість «Студенти та студентки» → «Шановні студенти».

9. Специфіка спеціалізацій:

Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація: уникайте використання термінів, що вказують на стать автора (наприклад, "жіночий стиль").

Хореографія: використовуйте терміни, що описують рухи, а не стать виконавця (наприклад, "партнер", а не "партнерка").

Музичне мистецтво: використовуйте терміни, що описують вокальні дані, а не стать виконавця (наприклад, "сопрано", "тенор", а не "співачка", "співак").

Сценічне мистецтво: використовуйте терміни, що описують персонажа, а не стать актора (наприклад, "персонаж", "герой", а не "героїня").

Інформаційна, бібліотечна та архівна справа: Використовуйте фахові терміни, не прив'язуючись до статі.

Приклади використання гендерно-чутливої мови в документах:

1. Оголошення про вакансію

- Запрошуємо на роботу секретаря. Потрібна відповідальна, пунктуальна та ввічлива жінка.*
 - Запрошуємо на роботу секретаря. Вимоги: відповідальність, пунктуальність, ввічливість.*
 - Керівник зобов'язаний подавати звіти своєму начальнику.*
 - Керівництво зобов'язане подавати звіти безпосередньому керівництву.*
-

2. Наказ про призначення

- Призначити Іванову Оксану Петрівну на посаду вчителя англійської мови.*
 - Призначити Оксану Петрівну Іванову на посаду викладача англійської мови.*
 - Завідувач кафедри зобов'язаний провести зустріч зі студентами.*
 - Завідування кафедрою передбачає проведення зустрічі зі студентами.*
-

3. Офіційний лист

- Шановний директоре!*
 - Шановне керівництво!*
 - Кожен працівник має надати звіт про виконану роботу. Він має подати документ до кінця тижня.*
 - Кожен працівник має надати звіт про виконану роботу. Документ слід подати до кінця тижня.*
-

4. Колективний договір

- Працівник може взяти лікарняний, якщо він хворий.*
- Працівник може взяти лікарняний у разі хвороби.*
- Кожна співробітниця має право на декретну відпустку.*
- Працівники мають право на відпустку у зв'язку з народженням дитини.*